

POSTANOWIENIE

Dnia 15 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Manowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marcin Krajewski

SSN Joanna Misztal-Konecka

w sprawie z wniosku M. P.
przy uczestnictwie E. W., M. W. i R. W.
o stwierdzenie nabycia spadku po F. W.,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 października 2020 r.,
zażalenia wnioskodawczyni
na postanowienie Sądu Okręgowego w T.
z dnia 29 sierpnia 2019 r., sygn. akt (...),

uchyla zaskarżone postanowienie.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 29 sierpnia 2019 r., Sąd Okręgowy w T., w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po F. W. z wniosku M. P. przy uczestnictwie E. W., M. W. i R. W., na skutek apelacji wnioskodawczyni od postanowienia Sądu Rejonowego w T. z dnia 30 lipca 2018 r. uchylił zaskarżone postanowienie w całości i przekazał sprawę Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy w T. rozpoznając przedmiotową sprawę doszedł do przekonania, że powinna być ona przekazana do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji z uwagi na nierozpoznanie jej istoty, jak też na konieczność

przeprowadzenia postępowania dowodowego, co do wiodących okoliczności sprawy ponownie w całości. W ocenie Sądu Okręgowego odnośnie do konieczności ponownego przeprowadzenia postępowania dowodowego w powyższym zakresie uszły uwagi Sądu I instancji takie kwestie, jak utrata testamentu, czy też przyczyna złożenia podpisów na testamencie przez testatora i świadków w różnych datach. Nie została również w żaden sposób wyjaśniona kwestia oryginału testamentu i okoliczności związanych z jego dalszym funkcjonowaniem w obrocie.

W zażaleniu na postanowienie Sądu Okręgowego w T., wniesionym w trybie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., wnioskodawczyni M. P., zarzuciła naruszenie art. 386 § 4 k.p.c., przez jego nieprawidłowe zastosowanie polegające na uchyleniu postanowienia Sądu Rejonowego w T. i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania w sytuacji, w sytuacji gdy nie istniały przesłanki uzasadniające takie przekazanie, a więc nie doszło do nierozpoznania przez sąd I instancji istoty sprawy, a także kiedy brak było podstaw do przyjęcia, że wydanie postanowienia wymagało przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

We wnioskach M. P. domagała się uchylenia zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie jest uzasadnione.

Kontrola Sądu Najwyższego dokonywana na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. powinna uwzględniać konstytucyjną zasadę dwuinstancyjnego rozpoznawania spraw, wyrażoną w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, w szczególności jeśli chodzi o wykładnię pojęcia konieczności przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, o czym w art. 386 § 4. Zażalenie, o którym mowa w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest formalnym środkiem zaskarżenia, którego konstrukcja wyklucza merytoryczne rozpoznanie sprawy. Kontrola dokonywana w trybie tego przepisu powinna mieć charakter formalny, skupiający się na ustanowionych w art. 386 k.p.c. przesłankach uchylenia orzeczenia sądu I instancji, bez wkraczania w kompetencje sądu in merito (por. postanowienie SN z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 54). Przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie jest skierowane przeciwko uchyleniu przez sąd drugiej instancji wyroku lub

postanowienia co do istoty sprawy i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, a więc ocenie Sądu Najwyższego może być poddany jedynie ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej podstawie orzeczenia kasatoryjnego. Ustawowe przesłanki uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji zostały określone wąsko, stąd w przypadku wniesienia zażalenia kognicja Sądu Najwyższego ogranicza się do skontrolowania, czy istotnie doszło do nierozpoznania istoty sprawy lub też, czy faktycznie istnieje w realiach rozpoznawanej sprawy konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (por. np. postanowienie SN z dnia 12 lutego 2014 r., IV CZ 120/13, niepubl.).

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c., przez jego nieprawidłowe zastosowanie stwierdzić należy, że sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania w przypadku nierozpoznania jej istoty przez sąd pierwszej instancji. Niewątpliwie kwestia rozpoznania istoty sprawy wymaga kazuistycznego podejścia i każdorazowo podlega ocenie sądu drugiej instancji. Fundamentalne znaczenie dla oceny zasadności tego zarzutu ma ustalenie, czym w ogóle jest rozpoznanie istoty sprawy przez sąd. Na podstawie poglądów dominujących w nauce prawa i orzecznictwie przyjąć należy, że nierozpoznanie istoty sprawy odnosi się do roszczenia będącego podstawą powództwa i zachodzi, gdy sąd pierwszej instancji nie orzekł w ogóle merytorycznie o żądaniach stron, zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominął merytoryczne zarzuty pozwanego. W judykaturze Sądu Najwyższego przyjęto, że pojęcie - rozpoznania istoty sprawy - jest kategorią węższą niż rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy w ogóle, jak również, że nie może być utożsamiane, ani sprowadzane do rozpoznania li tylko kwestii formalnoprawnych. Jeśli rozpoznanie istoty sprawy wiąże się z koniecznością prowadzenia postępowania w znacznej części przy jednoczesnej konieczności poczynienia po raz pierwszy ustaleń co do okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia, należy uznać, iż rzeczywiste rozpoznanie sprawy ograniczyło się do jednej instancji, wyrok sądu I instancji powinien być uchylony, a sprawa przekazana temu sądowi do ponownego rozpoznania (por. postanowienia SN:

z dnia 13 listopada 2014 r., V CZ 73/14, niepubl.; z dnia 6 czerwca 2014 r., I CZ 32/14, niepubl.; z dnia 22 maja 2014 r., IV CZ 26/14, niepubl.; z dnia 21 maja 2014 r., II CZ 8/14, niepubl.; oraz wyrok SN z dnia 21 maja 2014 r., II CSK 509/13, niepubl.). Zgodnie z utrwalonym już stanowiskiem Sądu Najwyższego, wymóg przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c., weryfikowany jest z punktu widzenia sądu II instancji. Istotne jest tu, nie tyle stwierdzenie, czy postępowanie dowodowe w ogóle w jakimś zakresie zostało przez sąd I instancji przeprowadzone, ale to, czy dowody te mają znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (postanowienie SN z dnia 13 listopada 2014 r., III SZ 1/14, niepubl.).

Przenosząc rozważania na grunt niniejszej sprawy, należy podzielić stanowisko wnioskodawczyni, wyrażone w przedmiotowym zażaleniu, że Sąd Rejonowy w T. rozpoznał istotę sprawy. Odmierna sytuacja wchodziłaby, bowiem, w rachubę, kiedy to nie doszłoby, na gruncie art. 386 § 4 k.p.c., do rozstrzygnięcia o żądaniu strony, czyli niezafatwienia przedmiotu sporu to jest całkowitego zaniechania wyjaśnienia istoty lub treści spornego stosunku prawnego. Wykładnia językowa, systemowa i funkcjonalna sformułowania „niewyjaśnienie istoty sprawy” pozwala na przyjęcie, że wszelkie inne wady rozstrzygnięcia, dotyczące naruszeń prawa materialnego czy też procesowego (poza nieważnością postępowania i nieprzeprowadzeniem postępowania dowodowego w całości), nie uzasadniają uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Tego rodzaju braki w postępowaniu dowodowym, uchybienia prawu materialnemu, a także procesowemu, skoro zostały podniesione w apelacji i zostały ocenione jako uzasadnione, powinny być w systemie apelacji pełnej zafatwiane bezpośrednio w postępowaniu apelacyjnym (zob. postanowienie SN z 26.06.2015 r., I CZ 45/15, LEX nr 1771083). Tymczasem Sąd I instancji orzekł o żądaniu wnioskodawczyni, gdyż po przeprowadzeniu postępowania dowodowego rozstrzygnął odnośnie do stwierdzenia nabycia spadku po F. W., o co wnioskowała M. P. i uwzględnił, że spadkodawca pozostawił testament. W dalszej kolejności stwierdzić należy, że nie w każdej sytuacji nierozpoznania istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji konieczne jest uchylenie wyroku/postanowienia sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania (por. postanowienia

SN: z dnia 30 maja 2017 r., IV CZ 11/17, nie publ.; z dnia 27 lipca 2016 r., V CZ 35/16, nie publ.; oraz w wyroki SN: z dnia 10 marca 2016 r., III CSK 172/15, nie publ.; z dnia 2 października 2014 r., IV CSK 748/13, nie publ.). Jak już wskazano wyżej, w sytuacji, jednak kiedy rozpoznanie istoty sprawy wiąże się z koniecznością prowadzenia postępowania w znacznej części przy jednoczesnej konieczności poczynienia po raz pierwszy ustaleń co do okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia należy uznać, iż rzeczywiste rozpoznanie sprawy ograniczyło się do jednej instancji, rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji powinno być uchylone, a sprawa przekazana temu sądowi do ponownego rozpoznania. Taka jednak sytuacja nie miała miejsca w przedmiotowej sprawie. Sąd Rejonowy przeprowadził postępowanie dowodowe i poczynił ustalenia dotyczące ważności i skuteczności testamentu F. W. Okoliczność, że - zdaniem Sądu Okręgowego - ustalenia te mogą być błędne lub niepełne, nie skutkuje uznaniem, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

W ocenie Sądu Najwyższego, Sąd I instancji rozstrzygnął merytorycznie odnośnie do żądania wnioskodawczyni, w efekcie, nie może być mowy, o zaktualizowaniu się zarzutu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. Innymi, więc, słowy zarzut nierozpoznania istoty sprawy nie mógł odnieść skutku. Sąd Najwyższy zauważa, że w sprawie nie zachodziła, w żadnym przypadku, konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Jak wskazano wyżej, podstawą orzeczenia Sądu I instancji, były liczne ustalenia, wsparte dowodami. Konieczność prowadzenia postępowania dowodowego w całości należy odróżnić od sytuacji, w której potrzebne jest jedynie uzupełnienie postępowania dowodowego w określonym zakresie lub przeprowadzenie dowodów bezpodstawnie pominiętych przez sąd I instancji (por. np.: postanowienie SN z dnia marca 2017 r., IV CZ 125/16, nie publ.).

W efekcie, z powyższych przyczyn, zaskarżone rozstrzygnięcie nie może się ostać i jako takie podlega uchyleniu. Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.

